

3 ปัจจัยจุดรั้งกำลังซื้ออีสาน

พิฑูร ชมสุข • ทวีชัย กับแสง
ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

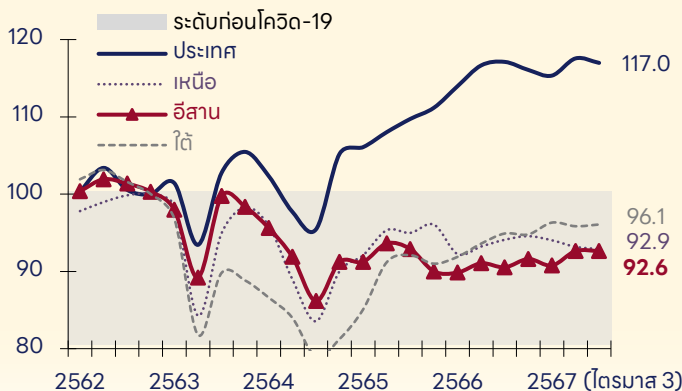
REGIONAL
LETTER

ฉบับที่ 08/2567

การบริโภคภาคเอกชนมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจอีสาน หลังการแพร่ระบาดของโควิด-19 พบว่า **คนอีสานมีกำลังซื้อลดลงและมีภาระวงในการใช้จ่ายมากขึ้น** ซึ่งเกิดจาก การเติบโตทางเศรษฐกิจที่ส่งผ่านมายังรายได้ครัวเรือนอย่างจำกัด รายได้ครัวเรือนที่พึ่งพาภาคเกษตรเป็นหลักซึ่งมีความผันผวน ไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับสภาพภูมิอากาศ ปัญหาค่าครองชีพที่เพิ่มขึ้นและภาระหนี้ครัวเรือนที่อยู่ในระดับสูง บทความนี้ชี้ให้เห็นถึง ปัจจัยที่จุดรั้งกำลังซื้อคนอีสานในช่วงที่ผ่านมา และสร้างแรงกดดันต่อการบริโภคของคนอีสานในระยะข้างหน้า ซึ่งถ้าเรายังไม่เริ่มลงมือแก้ไขปัญหานี้อย่างจริงจัง ปัจจัยจุดรั้งต่าง ๆ อาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีของคนอีสานในระยะยาว

“การบริโภคภาคเอกชนอีสานยังอยู่ต่ำกว่าระดับก่อนโควิดและฟื้นตัวช้ากว่าทุกภาค”

ดัชนีการบริโภคภาคเอกชน รายไตรมาส (ปรับฤดูกาล)
(ไตรมาส 4/2562=100)

ภาพที่ 1 ดัชนีการบริโภคภาคเอกชน (ปรับฤดูกาล) รายภูมิภาค
ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย (ธปท.)

๕๕

ดัชนีการบริโภคภาคเอกชน (Private Consumption Index : PCI) ของประเทศไทยฟื้นตัวอย่างต่อเนื่อง และอยู่เหนือระดับก่อนโควิด-19 แล้ว ขณะที่ การบริโภคภาคเอกชนของภูมิภาคค่อย ๆ ฟื้นตัว และยังอยู่ต่ำกว่าระดับก่อนโควิด-19 โดยอีสานฟื้นตัวช้ากว่าทุกภูมิภาค

(ดูเพิ่มเติมในภาพที่ 1)

๕๖

“3 ปัจจัยจุดรั้งกำลังซื้ออีสาน”

1 ปัจจัยด้านรายได้

1.1 การขยายตัวของเศรษฐกิจอีสานในช่วงที่ผ่านมา “ส่งผ่านมาที่รายได้ครัวเรือนอีสานเล็กน้อย” ทำให้คนอีสานมีรายได้สำหรับนำไปใช้จ่ายอย่างจำกัด

10 ปีที่ผ่านมา (2552-2562) ในช่วงก่อนโควิด-19 ขนาดเศรษฐกิจ (GRP) และรายได้ต่อหัวเฉลี่ย (GRP per capita) ของอีสานมีอัตราการเติบโตเฉลี่ยร้อยละ 3 และร้อยละ 4 ต่อปี ตามลำดับ ขณะที่รายได้ครัวเรือนเติบโตเพียงร้อยละ 1 ต่อปีเท่านั้น แสดงให้เห็นว่า **อัตราการขยายตัวของเศรษฐกิจอีสานส่งผ่านมาที่รายได้ครัวเรือนอีสานเพียงเล็กน้อย** (ตารางที่ 1) ทำให้ครัวเรือนอีสานในปัจจุบันมีรายได้สำหรับนำไปใช้จ่ายอย่างจำกัด สะท้อนจากรายได้ครัวเรือนเฉลี่ยของอีสานที่ต่ำที่สุดในประเทศเพียง 181,231 บาทต่อครัวเรือนต่อปี สอดคล้องกับจำนวนผู้มีสิทธิได้รับสวัสดิการแห่งรัฐที่มากที่สุดในประเทศ^{4/} (ณ เดือนตุลาคม 2567) ที่มีถึง 5,502,154 คน หรือร้อยละ 41 ของจำนวนผู้มีสิทธิได้รับสวัสดิการทั้งประเทศ และจำนวนคนจนยากจนที่ต้องการความช่วยเหลืออย่างเร่งด่วนมากที่สุด ที่อีสานมีมากถึง 277,875 คน หรือร้อยละ 34 ของจำนวนคนจนทั้งประเทศ^{5/}

อัตราการเติบโตต่อปี (ร้อยละ)	ประเทศ	เหนือ ^{6/}	อีสาน	ใต้
GDP, GRP ระหว่างปี 2552- 62 ^{1/}	4	3	3	3
GDP, GRP per capita เฉลี่ย ^{2/} ระหว่างปี 2552- 62	3	3	4	2
รายได้ครัวเรือนต่อปี ^{3/} ระหว่างปี 2552-62	3	1	1	0
รายได้ครัวเรือนเฉลี่ยปี 2566 (แสนบาทต่อครัวเรือนต่อปี)	2.8	2.1	1.8	2.9
จำนวนผู้มีสิทธิสวัสดิการแห่งรัฐ ณ ตุลาคม 2567 (ล้านคน) ^{4/}	13.5	3.1	5.5	2.1
จำนวนคนจนยากจนที่ต้องการความช่วยเหลือเร่งด่วน (แสนคน) ^{5/}	8.1	2.7	2.8	1.5

ตารางที่ 1 ข้อมูลทางเศรษฐกิจของประเทศไทยและภูมิภาค
ที่มา : รายงานสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ระบบบูรณาการฐานข้อมูลสวัสดิการสังคม รวบรวมและคำนวณโดย ธปท.

^{1/} ผู้ศึกษาพิจารณาเลือกช่วงเวลา 10 ปี (2552-62) ซึ่งเป็นช่วงก่อนเกิดการแพร่ระบาดของโควิด-19 ที่เศรษฐกิจและภูมิภาคยังอยู่ในสถานการณ์ปกติ ^{2/} อัตราการขยายตัวเฉลี่ยต่อปี (CAGR) ระหว่างปี 2552-62

^{3/} เฉพาะรายได้ที่มาจากการทำงานหรือผลผลิต (Factor Income) เท่านั้น โดยคำนวณจากค่ากลาง (Median) ของรายได้ครัวเรือนต่อปี หาดด้วยรากที่สองของจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

^{4/} จำนวนผู้มีสิทธิสวัสดิการแห่งรัฐ เข้าถึงจาก <https://govwelfare.cgd.go.th/welfare/reportSubprov> รวบรวมและคำนวณโดย ธปท. ^{5/} จำนวนคนจนยากจนที่ต้องการความช่วยเหลืออย่างเร่งด่วน คือ คนจนที่ภาครัฐสำรวจจากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (ปจฐ) แล้วได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการระดับจังหวัดและระดับประเทศว่าสมควรได้รับการช่วยเหลือเร่งด่วน เข้าถึงได้จาก <https://www.tpmop.in.th/> รวบรวมและคำนวณโดย ธปท.

^{6/} ภาคเหนือ ประกอบด้วย 17 จังหวัด ได้แก่ แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง พะเยา น่าน แพร่ อุตรดิตถ์ พิจิตร พิษณุโลก สุโขทัย ตาก กำแพงเพชร พิจิตร นครสวรรค์ อุทัยธานี และเพชรบูรณ์

3 ปัจจัยกดดันกำลังซื้ออีสาน

พิฑูร ชมสุข • กรวิชัย กับแสง
ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

REGIONAL
LETTER
ฉบับที่ 08/2567

1.2

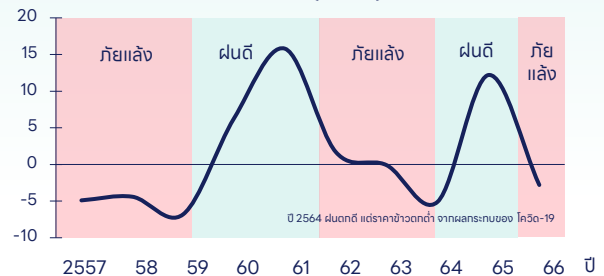
ครัวเรือนอีสานส่วนใหญ่ “มีรายได้หลักมาจากเกษตรกรรมที่มีความผันผวน ไม่แน่นอน” ขึ้นอยู่กับสภาพภูมิอากาศ และยังคงเผชิญกับต้นทุนการทำการเกษตรที่เพิ่มขึ้น

กว่า 4.3 ล้านครัวเรือน หรือร้อยละ 58 ของครัวเรือนอีสานทั้งหมดอยู่ในภาคเกษตร ^{7/} ส่วนใหญ่ปลูกพืชเศรษฐกิจโดยเฉพาะข้าวที่เป็นพืชที่ใช้น้ำมากและสร้างรายได้หลักเพียงรอบเดียวต่อปี ขณะที่ภาคอีสานมีพื้นที่ชลประทานเพียงร้อยละ 7.8 ของพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด ^{8/} จึงต้องพึ่งพีน้ำฝนเป็นหลัก ขณะเดียวกันเกษตรกรยังต้องเผชิญกับปัญหาดินทึบในการทำการเกษตรที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น (ตารางที่ 2) โดยเฉพาะในครัวเรือนที่ปลูกข้าวและมันสำปะหลัง มีรายได้เพิ่มขึ้นน้อยกว่าต้นทุน (ภาพที่ 2) ดังนั้น เมื่อสภาพภูมิอากาศแปรปรวนย่อมส่งผลกระทบต่อผลผลิตและรายได้เกษตรกรที่จะนำไปใช้เพื่อการบริโภคในระยะต่อไป ทั้งนี้ ยังมีแนวโน้มของผลผลิตภาพและรายได้จากการทำการเกษตรที่ลดลง 4 ล้านคน หรือร้อยละ 19 ของประชากรอีสานทั้งหมดเป็นผู้สูงอายุ ^{9/} ทำให้มีแนวโน้มของผลิตภาพและรายได้จากการทำการเกษตรที่ลดลง

พืชหลัก (สัดส่วนต่อรายได้รวม เกษตรกรอีสานปี 2566 หน่วย : ร้อยละ)	อัตราการเปลี่ยนแปลง เทียบกับช่วงเดียวกัน ในปีก่อน (%)	
	รายได้ครั้งแรก ปี 2567	ต้นทุนการผลิต ปี 2565/66
ข้าวหอมมะลิ (26%)	7.6 ▲	+12.3
ยางพารา (14%)	48.3 ▲	+3.5
อ้อยโรงงาน (13%)	22.1 ▲	+13.0
มันสำปะหลัง (11%)	-6.1 ▼	+5.4

ตารางที่ 2 รายได้และต้นทุนการทำการเกษตรรายพืช
ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร รวบรวมและคำนวณโดย ธปท.

อัตราการเปลี่ยนแปลงของรายได้เกษตรกร (%YOY)

ภาพที่ 2 ความผันผวนของรายได้เกษตรกรอีสาน
ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร รวบรวมและคำนวณโดย ธปท.

^{7/} แบบสำรวจภาวะการทำงานของประชากรทั่วราชอาณาจักร (Labour Force Survey) สำนักงานสถิติแห่งชาติ คำนวณโดย ธปท. ^{8/} พื้นที่ชลประทานอีสานที่อยู่ในความรับผิดชอบของกรมชลประทาน ปี 2566 เท่านั้น ^{9/} ผู้สูงวัยหรือผู้สูงอายุ ตามนิยามของกรมกิจการผู้สูงอายุ คือ บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป/ ที่มาของข้อมูลประชากรสูงวัยอีสาน : สำนักบริหารทะเบียน กรมการปกครอง รวบรวมและคำนวณโดย ธปท.

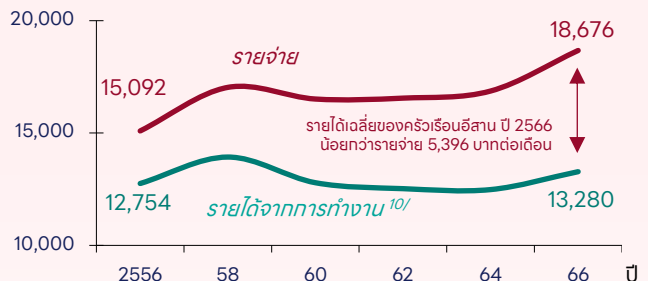
2 ปัจจัยด้านรายจ่าย

2.1

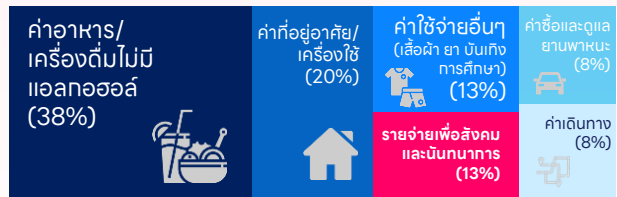
ครัวเรือนอีสานมีปัญหา “รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย”

ครัวเรือนอีสานมีรายได้เติบโตช้า ไม่พอสำหรับรายจ่าย โดยในปี 2556-66 รายได้จากการทำงานของครัวเรือนเติบโตเฉลี่ยร้อยละ 0.9 ต่อปี น้อยกว่าการเติบโตของรายจ่ายเฉลี่ยที่เติบโตร้อยละ 1.3 ต่อปี จึงทำให้มีส่วนต่างระหว่างรายได้กับรายจ่ายต่อเดือนติดลบอย่างต่อเนื่องและติดลบมากกว่าทุกภูมิภาค ^{10/} ในปี 2566 ครัวเรือนอีสานมีรายได้น้อยกว่ารายจ่ายถึง 5,396 บาทต่อเดือน (ภาพที่ 3) ^{11/} ทำให้ครัวเรือนอีสานยังพึ่งพาเงินช่วยเหลือมากกว่าทุกภูมิภาค ^{12/} ที่ 5,024 บาทต่อเดือน เมื่อพิจารณาด้านรายจ่าย ครัวเรือนในปี 2566 จำแนกตามวัตถุประสงค์ พบว่า ครัวเรือนอีสานมีรายจ่ายเพื่อการบริโภคมากที่สุดหรือร้อยละ 38 ของรายจ่ายทั้งหมด แต่รายจ่ายที่น่าสนใจคือ รายจ่ายเพื่อสังคมและนันทนาการ ซึ่งเป็นรายจ่ายที่สามารถลดได้ ซึ่งมีมากถึงร้อยละ 13 ของรายจ่ายทั้งหมดสูงกว่าทุกภูมิภาค ค่าใช้จ่ายเหล่านี้อาจเบียดบังค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคที่จำเป็นด้านอื่นได้ ^{13/} (ภาพที่ 4)

(บาท/เดือน/ครัวเรือน)

ภาพที่ 3 รายได้และค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนอีสาน
ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ คำนวณโดย ธปท.

ภาพที่ 4 สัดส่วนรายจ่ายของครัวเรือนอีสาน ปี 2566 จำแนกตามวัตถุประสงค์
ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ คำนวณโดย ธปท.

^{10/} รายได้ที่มาจากการทำงาน ไม่รวมรายได้ที่ไม่เป็นตัวเงิน (inkind) ซึ่งอยู่ในรูปสวัสดิการ/สินค้า บริการต่างๆ ที่ได้รับมาโดยไม่ต้องซื้อ รวบรวมเป็นค่าเช่าบ้าน/บ้านตนเอง ^{11/} ครัวเรือนภาคอีสาน ภาคเหนือ ภาคใต้ และประเทศมีรายได้เฉลี่ยน้อยกว่ารายจ่าย 5,396 บาท 3,112 บาท 1,499 บาท 2,663 บาท ตามลำดับ โดยรายได้ที่น้อยกว่ารายจ่ายได้มาจากการทำการเกษตรหรือการผลิตเท่านั้น ^{12/} เงินช่วยเหลือ เช่น เงินโอน เงินช่วยเหลือภาครัฐ ภาคอีสาน 5,024 บาท เหนือ 4,218 บาท ใต้ 2,864 บาท ประเทศ 3,794 บาท (ข้อมูล ^{10/} ^{12/} มาจากฐานข้อมูลภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ รวบรวมและคำนวณโดย ธปท. ^{13/} สอดคล้องกับรายจ่ายเพื่อสังคมและนันทนาการจากสำรวจพฤติกรรมทางการเงินครัวเรือนเกษตรกร (2562-63) โดยสถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์ ธปท. พบว่า ภาคอีสานมีสัดส่วนสูงสุด 16% (เฉลี่ย 52,000 บาทต่อปี) รองลงมาคือภาคใต้ 10% (เฉลี่ย 37,000 บาทต่อปี) และภาคเหนือ 6% (เฉลี่ย 22,000 บาทต่อปี)

3 ปัจจัยจุดรั้งกำลังซื้ออีสาน

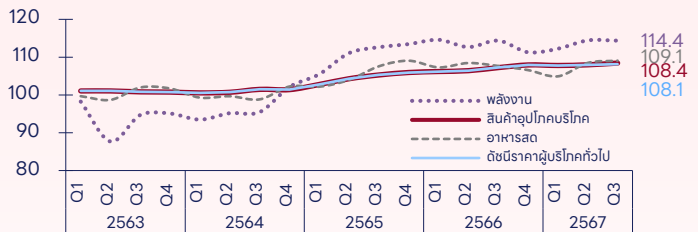
พิฑูร ชมสุข • กรวิชญ์ กับแสง
ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

REGIONAL
LETTER
ฉบับที่ 08/2567

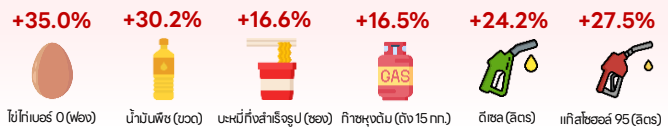
2.2 ต้นทุนค่าครองชีพที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้ผู้บริโภคมีภาระวงการใช้จ่ายมากขึ้น

หลังการแพร่ระบาดของโควิด-19 ต้นทุนค่าครองชีพของคนอีสาน มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นราคาสินค้าอุปโภคบริโภค ราคาอาหารสด และราคาพลังงาน สะท้อนจากดัชนีราคาทั่วไปของอีสานที่ปรับเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ (ภาพที่ 5) แม้ระยะหลังเงินเฟ้อจะปรับลดลงแล้ว แต่ราคาสินค้าอุปโภคบริโภคในชีวิตประจำวันหลายรายการยังมียอดสูง เช่น ไข่ไก่ น้ำมันพืช บะหมี่กึ่งสำเร็จรูป เป็นต้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อการใช้จ่ายของครัวเรือนอีสาน (ภาพที่ 6) ที่ส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนรายได้น้อยที่มีสัดส่วนค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคเทียบกับรายได้ค่อนข้างสูง สอดคล้องกับข้อเท็จจริงที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการภาคการค้าส่ง-ค้าปลีกในพื้นที่ ต่างยืนยันว่า “ผู้บริโภครายได้น้อยส่วนใหญ่มีภาระวงการใช้จ่ายมากขึ้น โดยตัดสินใจเลือกที่จะลดการใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น และเปลี่ยนพฤติกรรมไปบริโภคสินค้ายี่ห้อรองที่มีราคาต่ำกว่าทดแทนการบริโภคยี่ห้อหลักที่มีราคาสูง”

ดัชนีราคา (ปี 2562=100)

ภาพที่ 5 ดัชนีราคาผู้บริโภคของภาคอีสาน รายหมวดสินค้า
ที่มา : กระทรวงพาณิชย์ รวบรวมและคำนวณโดย สปท.

ภาพที่ 6 อัตราการเปลี่ยนแปลงของราคาสินค้า ณ.ย. 2567 เทียบปี 2562 (ร้อยละ)
ที่มา : กระทรวงพาณิชย์, สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน คำนวณโดย สปท.

3 ปัจจัยด้านหนี้สิน

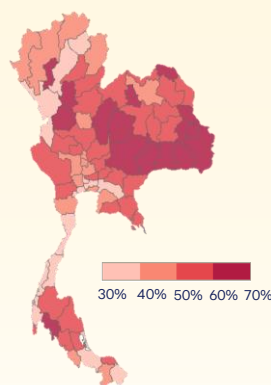
ครัวเรือนอีสานมีหนี้สินต่อครัวเรือนสูง และมีสัดส่วนการก่อหนี้สูงกว่าทุกภูมิภาค โดยเฉพาะครัวเรือนในอีสานตอนล่าง

ภาคอีสานมีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนต่ำที่สุด ขณะที่รายจ่ายสูงกว่ารายได้มาโดยตลอด จึงทำให้ต้องมีการก่อหนี้มากขึ้น ปี 2566 มีหนี้สินต่อครัวเรือน 200,540 บาท สูงกว่าค่าเฉลี่ยทั้งประเทศที่ 197,255 บาท (ตารางที่ 3) เมื่อพิจารณาจากสัดส่วนครัวเรือนที่มีหนี้สินต่อครัวเรือนทั้งหมด พบว่า **อีสานมีสัดส่วนถึงร้อยละ 61 สูงกว่าทุกภูมิภาคและค่าเฉลี่ยประเทศ โดยเฉพาะครัวเรือนในพื้นที่อีสานตอนล่างทุกจังหวัด**^{14/} ซึ่งมีประชากรรวมกันมากถึง 1 ใน 6 ของประเทศ มีสัดส่วนครัวเรือนที่ก่อหนี้สูงสุด (ภาพที่ 7) และเมื่อพิจารณาประเภทการก่อหนี้ พบว่า **ครัวเรือนอีสานส่วนใหญ่ก่อหนี้เพื่อการอุปโภคบริโภค เป็นสัดส่วนถึงร้อยละ 43.9 ของจำนวนหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนทั้งหมด** โดยเป็นสินเชื่อส่วนบุคคลมากที่สุด รองลงมาคือสินเชื่อรถยนต์ สินเชื่อเพื่อที่อยู่อาศัยและสินเชื่อบัตรเครดิต ตามลำดับ **สูงกว่านี้ก็นำไปสร้างรายได้** เช่น หนี้เพื่อทำการเกษตรและหนี้เพื่อการประกอบธุรกิจค่อนข้างมาก ซึ่งปัจจุบันสินเชื่อเหล่านี้มีแนวโน้มกลายเป็นหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ (NPL) เพิ่มขึ้น (ภาพที่ 8)

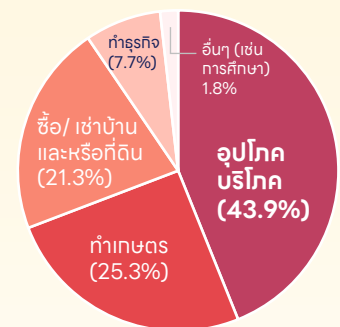
^{14/} อีสานตอนล่าง ประกอบด้วย จังหวัดชัยภูมิ นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี ยโสธร และอำนาจเจริญ มีประชากรรวมกัน 10.9 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 16.5 ของจำนวนประชากรทั้งประเทศ ที่มา : กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย คำนวณโดย สปท.

ตารางที่ 3 หนี้สินต่อครัวเรือน จำแนกรายภูมิภาค ปี 2566

ร้อยละ (%)	ประเทศ	เหนือ	อีสาน	ใต้
หนี้สินต่อครัวเรือน (บาท)	197,255	182,968	200,540	217,716
สัดส่วนครัวเรือนที่มีหนี้สินเทียบกับครัวเรือนทั้งหมด	48	50	61	45

ภาพที่ 7 สัดส่วนครัวเรือนที่มีหนี้เทียบกับครัวเรือนทั้งหมด จำแนกรายจังหวัด ปี 2566

หมายเหตุ: แต่ละครัวเรือนมีหนี้มากกว่า 1 ประเภท

ภาพที่ 8 แสดงสัดส่วนการก่อหนี้ในระบบของครัวเรือนอีสาน ปี 2566 จำแนกตามวัตถุประสงค์

ที่มา : รายงานสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ คำนวณโดย สปท.

“ที่ผ่านมา ครัวเรือนอีสานได้รับปัจจัยสนับสนุนจากนโยบายกระตุ้นการใช้จ่ายของภาครัฐอย่างมาก อย่างไรก็ตาม นโยบายภาครัฐอาจช่วยบรรเทาความเดือดร้อนของกำลังซื้อครัวเรือนได้เพียงระยะสั้น ขณะที่การแก้ปัญหาเชิงโครงสร้างผ่านการยกระดับรายได้บริหารรายจ่าย ไปพร้อมกับการสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงิน จะเป็นทางออกของการแก้ไขปัญหากำลังซื้ออีสานอย่างยั่งยืน”